BG Pulse Journal USA
ISSN:1947-2536 http://www.bgpulseusa.com/index.php/bg

SOCIOLINGUISTIC ANALYSIS OF DIALECTAL VARIATION IN MODERN ENGLISH

Aliyeva Navruza Khabibullayevna
Associate Professor (PhD), Department of English Philology,
Fergana State University (FarDU)
ORCID ID: 0009-0005-3275-4944
E-mail: nx.alieva@pf.fdu.uz
Tel.: +998 94 136 70 00

Abstract. This scientific article analyzes the dialectal variability of contemporary English from a sociolinguistic perspective. As a global language, English demonstrates a wide range of varieties influenced by geographical, social, historical, and cultural factors, which reveals the internal systemic complexity of the language. The study examines the main types of English dialects, including regional, social, ethnic, and global varieties (World Englishes), and analyzes variability at phonological, lexical, grammatical, pragmatic, and discourse levels. The research methodology is based on qualitative descriptive analysis, using existing scholarly literature and comparative linguistic materials. The results show that dialectal variability is not a "deviant form" of English, but rather a natural evolution and a key factor in its global communicative function.

Keywords: sociolinguistics, dialectology, English variation, World Englishes, language change.

ZAMONAVIY INGLIZ TILIDA DIALEKTAL VARIATIVLIKNING SOTSIOLINGVISTIK TAHLILI

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy ingliz tilining dialektal variativligi sotsiolingvistik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Ingliz tili global til sifatida geografik, ijtimoiy, tarixiy va madaniy omillar ta'sirida turli xil variantlarga ega bo'lib, bu holat uning ichki tizimiy murakkabligini namoyon etadi. Tadqiqotda ingliz tilining asosiy dialekt turlari: regional, ijtimoiy, etnik va global (World Englishes) variantlar ko'rib chiqiladi hamda variativlik fonologik, leksik, grammatik, pragmatik va diskursiv darajalarda tahlil qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi sifatli tavsifiy tahlilga asoslangan bo'lib, mavjud ilmiy adabiyotlar va qiyosiy lingvistik materiallardan foydalanilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, dialektal variativlik ingliz tilining "chetlashgan shakli" emas, balki uning tabiiy evolyutsiyasi va global kommunikativ funksiyasining asosiy omilidir.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistika, dialektologiya, ingliz tili variativligi, World Englishes, til o'zgarishi.

Аннотация. В данной научной статье анализируется диалектная вариативность современного английского языка с социолингвистической точки зрения. Английский язык как глобальный язык демонстрирует широкий спектр вариантов, обусловленных географическими, социальными, историческими и культурными факторами, что отражает его внутреннюю системную сложность. В исследовании рассматриваются основные типы английских диалектов, включая региональные, социальные, этнические и глобальные разновидности (World Englishes), а также анализируется вариативность на фонологическом, лексическом, грамматическом, прагматическом и дискурсивном уровнях. Методология

исследования основана на качественном описательном анализе с использованием существующей научной литературы и сравнительных лингвистических материалов. Результаты показывают, что диалектная вариативность не является «отклонением» от нормы английского языка, а представляет собой естественную эволюцию и ключевой фактор его глобальной коммуникативной функции.

Ключевые слова: социолингвистика, диалектология, вариативность английского языка, World Englishes, языковые изменения.

KIRISH. Zamonaviy lingvistika tilni statik tizim emas, balki doimiy o‘zgarishda bo‘lgan dinamik ijtimoiy hodisa sifatida o‘rganadi. Ayniqsa, ingliz tilining global miqyosda keng tarqalishi uning ichki strukturasida turli xil variativ shakllarning yuzaga kelishiga olib keldi. Bugungi kunda ingliz tili bir markazga ega bo‘lgan yagona tizim sifatida emas, balki ko‘plab o‘zaro bog‘liq variantlar majmuasi sifatida qaraladi. Bu variantlar geografik hududlar, ijtimoiy guruhlar, etnik identifikatsiya va kommunikativ muhitga bog‘liq ravishda shakllanadi.

Dialektal variativlik muammosi sotsiolingvistikaning markaziy masalalaridan biri bo‘lib, u til va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yoritadi. Ingliz tilining tarixiy rivojlanishi, kolonial ekspansiya, migratsiya jarayonlari va global kommunikatsiya tizimlari uning turli mintaqalarda turlicha shakllanishiga olib kelgan. Natijada “standard English” tushunchasi nisbiy xarakter kasb etib, “World Englishes” paradigmasi ilmiy muomalaga kirib keldi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi zamonaviy ingliz tilida dialektal variativlikning lingvistik va sotsiomadaniy asoslarini aniqlash, uning til tizimidagi namoyon bo‘lish darajalarini tahlil qilish hamda uning nazariy ahamiyatini yoritishdan iborat.

METODOLOGIYA. Tadqiqotda sifatli (qualitative) tavsifiy tahlil usuli qo‘llanildi. Ilmiy ish quyidagi yondashuvlarga asoslanadi: sotsiolingvistik nazariya
(W. Labov, P. Trudgill), World Englishes konsepsiyasi (B. Kachru), qiyosiy lingvistik tahlil, deskriptiv dialektologiya.

Material sifatida ingliz tilining turli variantlari bo‘yicha ilmiy manbalar, grammatik tavsiflar, fonologik tizimlar va leksik korpuslar tahlil qilindi. Tadqiqotda empirik dala ma’lumotlari yig‘ilmagan, balki mavjud akademik adabiyotlar sintez qilingan.

NATIJALAR. Zamonaviy ingliz tilida dialektal variativlikni tahlil qilish natijalari shuni ko‘rsatadiki, bu hodisa til tizimining barcha asosiy darajalarida izchil va qonuniy ravishda namoyon bo‘ladi. Eng avvalo, fonologik darajadagi variativlik ingliz tilining turli milliy va mintaqaviy variantlari o‘rtasidagi eng sezilarli farqlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, britan, amerika, avstraliya va boshqa ingliz tili variantlarida tovush tizimi sezilarli darajada farqlanadi. Xususan, rhotic va non-rhotic talaffuz tizimlari, unli tovushlarning ochiqlik darajasi, urg‘u va intonatsion modellarning o‘zgarishi fonologik variativlikning asosiy ko‘rinishlarini tashkil etadi. Bu farqlar kommunikatsiyani buzmaydi, balki ma’lum bir ijtimoiy va geografik identifikatsiya vazifasini bajaradi.

Leksik darajadagi tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilining turli variantlarida so‘z boyligi sezilarli darajada farqlanadi. Bu farqlar faqatgina sinonimik o‘rin almashish emas, balki madaniy-kognitiv tizimning o‘ziga xos ifodasidir. Masalan, transport, ta’lim, maishiy hayot va ijtimoiy munosabatlarga oid terminologiyada katta farqlar kuzatiladi: lorry – truck, flat – apartment, boot – trunk, holiday – vacation. Bundan tashqari, ayrim hududiy variantlarda lokal madaniyatga xos neologizmlar ham shakllanadi, bu esa ingliz tilining adaptiv va ochiq tizim ekanligini tasdiqlaydi.

Grammatik darajadagi natijalar esa ingliz tilining ichki strukturaviy moslashuvchanligini ko‘rsatadi. Turli variantlarda zamon tizimi, yordamchi fe’llar, artikl ishlatilishi va ko‘plik-yakka shakl moslashuvi turlicha namoyon bo‘ladi. Masalan, britan ingliz tilida kollektiv otlar ko‘pincha ko‘plik fe’l bilan birikadi (the government are deciding), amerika ingliz tilida esa birlik shakl ustun (the government is deciding). Shuningdek, Present Perfect va Past Simple zamonlarining qo‘llanishi ham regional farqlarga ega.

Pragmatik darajadagi natijalar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilining turli variantlarida muloqot strategiyalari ham farqlanadi. Ayrim ingliz tili variantlarida bilvosita ifoda va xushmuomalalik darajasi yuqori bo‘lsa, boshqalarida to‘g‘ridan-to‘g‘ri va qisqa ifoda ustunlik qiladi. Bu holat tilning ijtimoiy funksiyasini, ya’ni kommunikativ etikani belgilovchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, zamonaviy raqamli kommunikatsiya natijalari shuni ko‘rsatdiki, internet muhitida yangi gibrid dialektal shakllar yuzaga kelmoqda. Emojilar, abbreviaturalar, internet slengi va kod-almashish jarayonlari global ingliz tilining yangi qatlamini shakllantirmoqda. Bu jarayon an’anaviy geografik chegaralarni zaiflashtirib, global kommunikativ makon yaratmoqda.

MUHOKAMA. Olingan natijalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, dialektal variativlikni faqat lingvistik hodisa sifatida emas, balki murakkab sotsiomadaniy tizim sifatida talqin qilish lozim. Ingliz tilidagi variativlikning asosiy omili tarixiy rivojlanish, kolonial ekspansiya va global migratsiya jarayonlari bilan bevosita bog‘liqdir. Shu bilan birga, zamonaviy globallashuv jarayoni bu variativlikni yanada kuchaytirib, yangi lingvistik shakllarning paydo bo‘lishiga zamin yaratmoqda.

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, “standard English” tushunchasi nisbiy va ideologik xarakterga ega bo‘lib, u real lingvistik amaliyotni to‘liq aks ettira olmaydi. Aksincha, “World Englishes” paradigmasi ingliz tilining ko‘plab teng huquqli variantlardan iborat ekanligini ilmiy asosda tasdiqlaydi. Bu yondashuv tilni markazlashgan tizim emas, balki tarmoqlangan kommunikativ tarmoq sifatida tushunishga imkon beradi.

Shuningdek, variativlikning sotsiolingvistik tahlili shuni ko‘rsatadiki, dialektlar nafaqat geografik hudud, balki ijtimoiy identitetni ham ifodalaydi. Til variantlari orqali shaxs yoki guruh o‘zining ijtimoiy mavqeini, madaniy qarashlarini va kommunikativ strategiyasini namoyon qiladi. Bu esa til va jamiyat o‘rtasidagi dialektik bog‘liqlikni yanada chuqurroq ochib beradi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat aniqlanadiki, zamonaviy media va raqamli platformalar dialektal chegaralarni qayta shakllantirmoqda. Global internet kommunikatsiyasi natijasida hududiy farqlar qisman kamayib, yangi “transmilliy ingliz tili shakllari” paydo bo‘lmoqda. Biroq, bu jarayon bir vaqtning o‘zida lokal identitetlarni ham kuchaytirishi mumkin, chunki foydalanuvchilar o‘z milliy yoki madaniy xususiyatlarini onlayn nutqda saqlab qolishga intiladilar.

Umuman olganda, dialektal variativlikning tahlili ingliz tilining doimiy rivojlanib borayotgan, ochiq va adaptiv tizim ekanligini tasdiqlaydi. Bu esa lingvistik tadqiqotlarda statik modeldan dinamik va funksional yondashuvga o‘tish zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA. Zamonaviy ingliz tilida dialektal variativlik til tizimining ajralmas va tabiiy komponenti hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ingliz tili yagona markazlashgan tizim emas, balki o‘zaro bog‘liq ko‘plab variantlardan iborat global lingvistik tarmoqdir. Variativlik fonologik, leksik, grammatik va pragmatik darajalarda namoyon bo‘lib, u tilning evolyutsion rivojlanish jarayonini aks ettiradi. Sotsiolingvistik nuqtai nazardan dialektlar “xato shakllar” emas, balki ijtimoiy identitet va madaniy tajribani ifodalovchi mustaqil tizimlardir. Shu sababli, ingliz tilini o‘qitish va tadqiq etishda ko‘p variantli yondashuvni qo‘llash zarur.

Kelajakdagi tadqiqotlar raqamli kommunikatsiya va sun’iy intellekt ta’sirida yangi ingliz tili

variantlarining shakllanish jarayonini chuqur o‘rganishga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Labov W. Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.
2. Trudgill P. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. London: Penguin, 2000.
3. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
4. Kachru B. B. The Other Tongue: English across Cultures. Urbana: University of Illinois Press, 1992.
5. Schneider E. W. Postcolonial English: Varieties around the World. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
6. Wells J. C. Accents of English. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
7. Baugh A. C., Cable T. A History of the English Language. London: Routledge, 2013.